

МІКРОСАТЕЛІТНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ РАКУ ЕНДОМЕТРІЮ

Проф. С. М. КАРТАШОВ, канд. мед. наук К. М. ОЛЕШКО, канд. мед. наук Н. С. КУЧЕРИНА

Харківська медична академія післядипломної освіти, Україна

Вивчено особливості клінічного перебігу раку ендометрію з урахуванням генетичних і патоморфологічних характеристик пухлини. Найявністю мікросателітної нестабільності є частим порушенням у хворих з ендометріюїдними формами, її збільшення відбувається у перименопаузі. Цей показник може використовуватися як прогностичний фактор.

Ключові слова: рак ендометрію, мікросателітна нестабільність, стадія, вік, гістоструктура, безрецидивне виживання.

Незважаючи на розвиток медицини і біології у сфері онкології, рак ендометрію (РЕ), як і раніше, займає лідируючу позицію у структурі онкогінекологічної патології [1]. Наразі частота РЕ у багатьох країнах світу, включаючи Україну, значно збільшилася і становить 16,6% [2]. РЕ частіше трапляється у жінок пре- та постменопаузального віку, однак сучасною тенденцією є омолодження контингенту хворих, які страждають на це захворювання.

Отримані останніми роками результати лікування спростовують традиційне уявлення про сприятливий клінічний перебіг РЕ, і прогресування захворювання виникає приблизно у 25% пацієнток, які отримували лікування [3]. До теперішнього часу немає даних про нові критерії та їх роль у виникненні рецидиву. Водночас фактор рецидивування РЕ є одним з основних критеріїв, який може бути покладений в основу прогнозування захворювання. Аналіз стану проблеми свідчить про те, що у перспективі не можна очікувати істотного зниження смертності від РЕ лише за рахунок удосконалення методів лікування. У зв'язку з цим питання етіології, патогенезу, уточнюючого діагнозу, диференціальної діагностики фонових процесів, передраку і РЕ становить інтерес дослідників із різних позицій вивчення проблеми [4]. На підставі того, що РЕ — багатфакторне захворювання і з урахуванням ролі генетичних чинників у розвитку цієї патології доцільно вивчати генетичні порушення, зокрема феномен мікросателітної нестабільності (МСН) [5]. МСН — це порушення системи репарації неспарених основ дезоксирибонуклеїнової кислоти (ДНК), що прямо або опосередковано бере участь у патогенезі захворювання [6, 7]. Ці порушення відображають різні ушкодження у генах репарації: hMLH1, hMSH2, hMSH6, hPMS1, hPMS2, hMSH3 і EXO1 [8–10].

Таким чином, сьогодні вважається, що поява МСН відображає порушення системи репарації ДНК у клітині і свідчить про високу ймовірність виникнення трансформуючих мутацій по всьому геному, що збільшує ризик розвитку РЕ. Однак

зв'язок між клінічними, фенотиповими і молекулярними факторами ризику РЕ передбачає подальше вивчення. Поява нових даних про біологічні властивості пухлини, пов'язаних із генетичними «поломками», є перспективним напрямом для оцінки ефективності терапії РЕ та його прогнозу.

Мета нашого дослідження — вивчити особливості клінічного перебігу РЕ з урахуванням генетичних і патоморфологічних характеристик пухлини.

У дослідження було включено 342 хворих на РЕ віком від 30 до 80 років. У всіх обстежених діагноз був верифікований патоморфологічно. Стадії злоякісного процесу класифікували за TNM і FIGO (7-а редакція, 2009).

У 115 хворих було виявлено феномен МСН у пухлинній тканині ендометрію. Оцінка результатів роботи проводилася на підставі розподілу хворих на РЕ за основними прогностичними факторами (вік, стадія захворювання, гістологічна структура новоутворення, ступінь диференціювання).

Дослідження наявності МСН було проведено у тканині пухлини методом полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР). Виділення геномної ДНК проводили з використанням готового набору для виділення ДНК НВТ «Сілекс М» (Росія). ПЛР виконували за стандартною схемою за допомогою програмованого термоциклера «Терцик-2» ТОВ «ДНК — Технологія» (Росія) (лабораторія «Вірола» ХМАПО).

Результати проведеного дослідження оброблено загальноприйнятими методами варіаційної статистики з використанням непараметричного критерію χ^2 , програми Statistica 6.0.

При вивченні наявності МСН у хворих на РЕ залежно від поширеності процесу встановлено, що в пацієнток із I стадією захворювання МСН була в пухлині практично у кожній третій (36,4%). Причому в межах I стадії РЕ нами відзначено чіткий зв'язок із поширеністю процесу: при Iв стадії РЕ частота даного феномену в пухлинній тканині достовірно вища порівняно з Ia стадією і становить 51,3 і 33,6% випадків відповідно ($p < 0,01$).

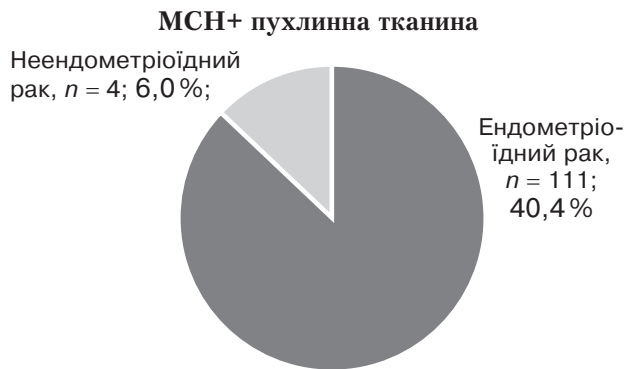

Рис. 1. Частота мікросателітної нестабільності у хворих на рак ендометрію залежно від гістологічної структури пухлини

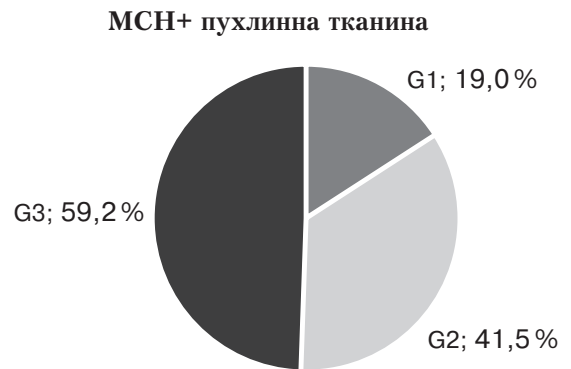

Рис. 2. Частота мікросателітної нестабільності у хворих на рак ендометрію залежно від ступеня диференціювання пухлини

Подальше збільшення стадії захворювання не супроводжувалося принциповими змінами кількості генетичних порушень у пухлині даного типу. Так, у пацієток із II стадією РЕ феномен МСН у тканині пухлини визначено у 24,5% випадків, із III — у 27,0%. І тільки у хворих із IV стадією РЕ знову відзначається тенденція до збільшення кількості пухлин із фенотипом МСН+ (28,6% у пухлині).

При аналізі даних хворих на РЕ залежно від гістологічної структури пухлини встановлено, що частота МСН у пацієток із ендометріоїдними формами РЕ становила 40,4% випадків, а в групі пацієток із неендометріоїдними формами — 6,0% ($p < 0,01$) (рис. 1).

У хворих з ендометріоїдними формами МСН достовірно частіше була виявлена при аденосквамозному раку (66,7% випадків) порівняно з ендометріоїдною аденокарциномою (39,0%) та аденоакантомою (36,4%).

У групі хворих з неендометріоїдними формами МСН у 2 рази частіше була діагностована при світлоклітинній аденокарциномі (9,1% випадків) порівняно із серозно-папілярним раком (4,5%), але відмінності виявилися статистично недостовірними через невелику кількість обстежених.

Аналіз даних про частоту наявності МСН у хворих з ендометріоїдними формами РЕ залежно від ступеня диференціювання пухлини показав (рис. 2): при G1-формах МСН трапляється у 19,0% випадків, при новоутвореннях G2 є чітка тенденція до збільшення кількості генетичних порушень (41,5%), а при G3-пухлинах частота МСН зростає (59,2%, $p < 0,01$).

Аналіз частоти МСН залежно від локалізації пухлини показав, що у групі пацієток із локалізацією пухлини у ділянці дна матки показник частоти МСН значно вищий (89,8%, $p < 0,01$), ніж у групах інших локалізацій: тіло (12,7% випадків), нижній сегмент (7,2%), при переході на цервікальний канал (20,0%) і при тотальному ураженні (26,7%).

Частота МСН має також чітку закономірність до зміни залежно від вікового фактора — збільшується

в перименопаузальному періоді: у віці 41–50 років — 55,1%, у віці 51–60 років — 57,1% випадків; знижується у вікових періодах 61–70 років — 15,7% і 71–80 років — 10,5%, тобто в постменопаузальному періоді.

Отримані нами дані вказують на чіткий зв'язок наявності МСН у пухлині та віком хворих на РЕ. На виявлену закономірність, імовірно, впливає і гормональний статус жінок, що змінюється з віком. Достовірно збільшення кількості мікросателітних порушень відбувається у період перименопаузи. Саме в цьому віці найчастіше трапляються гіперпроліферативні процеси в ендометрії, що служать фоном розвитку G1- і G2-форм РЕ. Менша частота МСН у жінок молодого віку обумовлена, з нашої точки зору, тими ж факторами, тобто меншою кількістю гормональних, метаболічних порушень і гіперплазії ендометрію. У жінок у постменопаузі МСН+ трапляється рідко, хоча в цілому кількість генетичних порушень із віком збільшується.

Нами проаналізовано трирічне безрецидивне виживання (БВ) хворих на РЕ залежно від вікового періоду жінок і наявності МСН (рис. 3).

Установлено, що тільки у молодих пацієток (31–40 років) не відзначено впливу МСН на виживання (100%-ве трирічне БВ в обох групах). Ця особливість може бути обумовлена як невеликою кількістю спостережень, так і особливостями перебігу РЕ у пацієток із порушеннями генів репарації ДНК. Ймовірно, у молодому віці інші генетичні фактори, які також впливають на репарацію ДНК, більш виражені і дають змогу компенсувати наявність мікросателітних порушень. Після 40 років показники трирічного БВ хворих мають достовірну залежність від МСН фенотипу пухлини. Зокрема, наявність у них даного типу генетичних порушень супроводжується погіршенням результатів лікування (86,8% при фенотипі МСН+ і 100% при МСН–, $p < 0,01$). Слід зазначити, що у вікових періодах 41–50 років та 51–60 років (80,8% при МСН+ і 94,9% при МСН–, $p < 0,01$) частота рецидивів у хворих із мікросателітними порушеннями була вище в 1,2 рази,

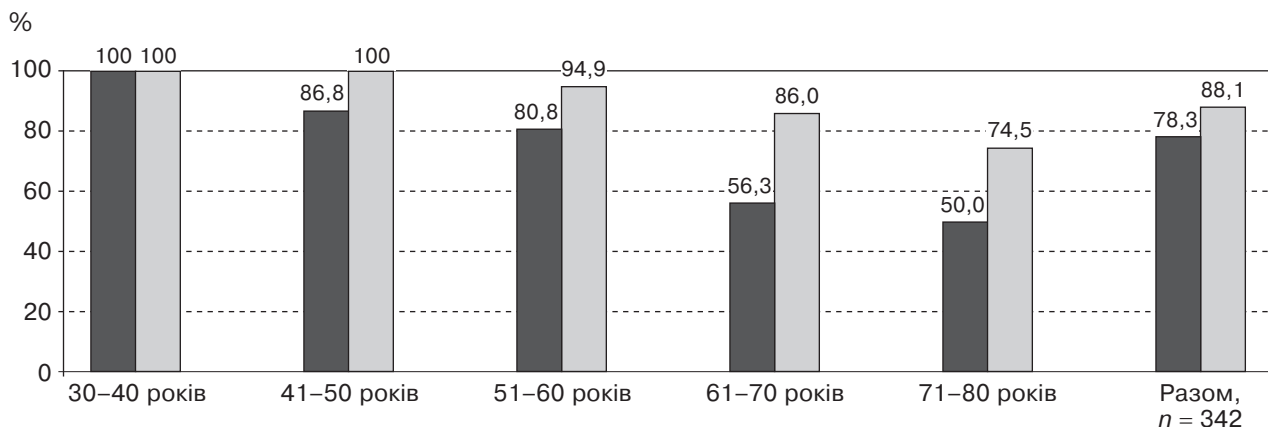

Рис. 3. Трирічне безрецидивне виживання хворих на рак ендометрію залежно від віку та наявності МСН:
 ■ – МСН+; □ – МСН– – група порівняння

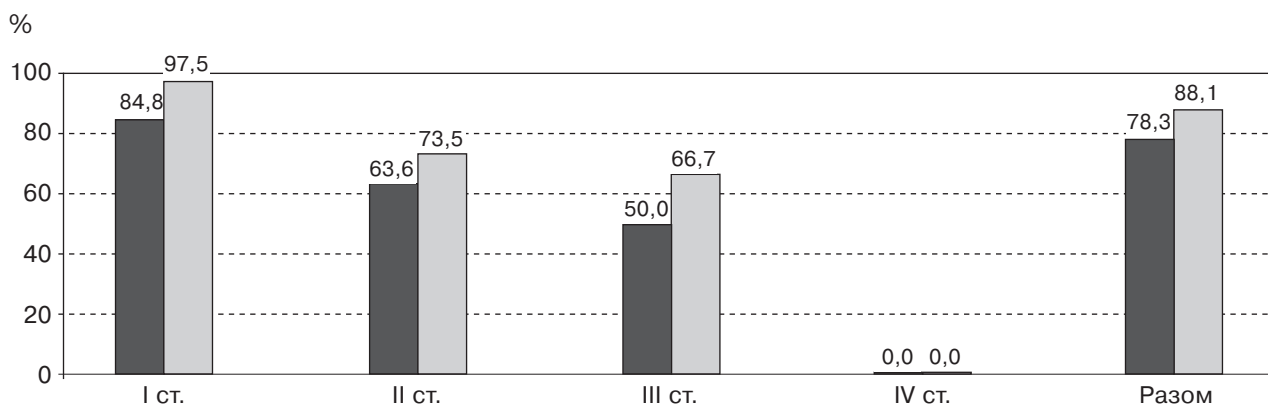

Рис. 4. Трирічне безрецидивне виживання хворих на РЕ залежно від стадії захворювання та наявності МСН:
 ■ – МСН+; □ – МСН– – група порівняння

а в категоріях 61–70 років (56,3% при фенотипі МСН+ і 86,0% при МСН–, $p < 0,01$) і 71–80 років (50,0% при МСН+ та 74,5% при МСН – відповідно до груп, $p < 0,01$) – у 1,5 разу. Отже, зі збільшенням віку хворих вплив МСН на виживання зростає. Це може бути пов'язано як зі зниженням компенсаторних можливостей організму, так і розвитком інших генетичних порушень, що впливають на репарацію ДНК і в кінцевому рахунку на виживання хворих.

Аналіз трирічного БВ хворих на РЕ показав чітку залежність від стадії захворювання, що є загальнобіологічною закономірністю, а також від наявності в пухлинній тканині МСН (рис. 4).

Так, при I стадії пухлинного процесу трирічне БВ було достовірно вище у пацієток, які не мали мікросателітних порушень (97,5%) порівняно з 84,8% ($p < 0,01$) у хворих з аналізованими порушеннями генотипу. Аналогічну залежність, проте зі значно меншим ступенем достовірності, було простежено нами і у хворих на РЕ з II і III стадіями захворювання: БВ було вище у групах пацієток із МСН–-фенотипом пухлини: 63,6 і 73,5% ($p = 0,457$) і 50,0 і 66,7% ($p = 0,264$) відповідно.

Кількість хворих із IV стадією РЕ була невеликою, причому незалежно від МСН-фенотипу пухлини у всіх випадках діагностовано рецидиви, що не дає змогу оцінити вплив мікросателітного порушення на результати лікування хворих.

Таким чином, проведений нами аналіз трирічного БВ хворих на РЕ вказує на те, що у пацієток із I–III стадіями РЕ кращі показники виживання відзначено з негативним МСН фенотипом пухлини. Причому наявність у хворих МСН супроводжується частішими рецидивами РЕ як при мініальному пухлинному процесі (I стадія), так і при II і III стадіях. Отримані дані свідчать, що визначення МСН-фенотипу пухлини можна використовувати як незалежний прогностичний критерій перебігу РЕ при I стадії і як додатковий прогностичний фактор при II–III стадіях захворювання. У той же час у хворих на РЕ IV стадії вплив МСН на результати лікування хворих нами не простежувався. Ймовірно, при поширених пухлинних процесах на перше місце виходять інші критерії, що впливають на прогноз і перебіг РЕ, а роль МСН нівелюється.

Результати дослідження вказують також на вплив МСН-фенотипу пухлини, крім гістологічної

структури, на лікування. Так, наявність у хворих на РЕ МСН характеризувалася достовірним зниженням трирічної БВ у хворих як з ендометріодними (від 96,3 до 80,2%, $p < 0,01$), так і з неендометріодними формами (від 66,7 до 25,0%, $p < 0,01$). У зв'язку з цим необхідно зазначити, що згідно з отриманими раніше даними МСН достовірно частіше траплялася при ендометріодних гістологічних варіантах. У той же час результати лікування залежно від наявності МСН мали більшу відмінність при неендометріодних варіантах карциноми ендометрію, хоча така відмінність може бути пов'язана з меншою кількістю хворих даної групи і, відповідно, більшою ймовірністю математичної похибки.

Нами вивчено показники трирічного БВ хворих на РЕ залежно від ступеня диференціювання ендометріодних форм РЕ та наявності МСН. У хворих із G1-пухлинами МСН супроводжувалася зниженням показника виживання (до 81,3% випадків) порівняно з групою пацієнток на РЕ без генетичних порушень (100%). Показник трирічного БВ у хворих на РЕ з диференціюванням пухлини G2 також достовірно залежав від МСН-фенотипу новоутворення. Так, пухлини з фенотипом МСН+ мали гірші результати лікування (84,6 порівняно з 94,5% випадків, $p < 0,01$). Вплив МСН на результати лікування хворих, які мають пухлину G3, виявився статистично достовірним (69,0 порівняно з 89,7% за відсутності у хворих МСН-порушень, $p < 0,01$).

Таким чином, при порівнянні трирічного БВ хворих на РЕ залежно від ступеня диференціювання пухлини і наявності МСН можна простежити незалежний вплив обох критеріїв. Причому отримані нами результати свідчать про те, що наявність

пухлини з фенотипом МСН+ супроводжується статистично достовірним зниженням показника виживання. Ці дані, з нашої точки зору, вказують не тільки на вплив досліджуваного генетичного порушення на результати лікування, але й на неоднорідність хворих, об'єднаних в одну групу з урахуванням ступеня диференціювання. Ймовірно, необхідно доповнювати біологічні властивості РЕ новими, насамперед молекулярними маркерами, які б мали клінічне значення і достовірно корелювали з перебігом і прогнозом захворювання. Одним із таких маркерів, за нашими даними, може бути визначення МСН у пухлинній тканині.

За результатами дослідження можна дійти таких висновків.

МСН є частим генетичним порушенням у хворих на РЕ з ендометріодними формами і нетиповим для неендометріодних форм.

Достовірна кореляція наявності МСН встановлена зі ступенем диференціювання пухлини (G1 – 19,0% випадків; G2 – 41,5%; G3 – 59,2%, $p < 0,01$) і локалізацією процесу в матці.

Достовірно збільшення кількості мікросателітних порушень відбувається в період перименопаузи.

Показники трирічного БВ хворих старше 40 років мають достовірну залежність від МСН-фенотипу пухлини – наявність даного типу генетичних порушень супроводжується погіршенням результатів лікування.

Мікросателітні порушення у пухлині хворих на РЕ I–III стадій корелюють із більш частими рецидивами захворювання.

Наявність МСН у хворих на РЕ супроводжується достовірним зниженням трирічного БВ у хворих як на ендометріодні, так і неендометріодні форми РЕ.

Список літератури

1. Эндометриальная интраэпителиальная карцинома – ранняя форма серозной папиллярной карциномы эндометрия / Л. М. Захарцева, Л. И. Воробьева, В. С. Свицицкий [и др.] // Клиническая онкология. – 2011. – № 2 (2). – С. 52–54.
2. Бюлетень Національного канцер-реєстру України / З. П. Федоренко, Л. О. Гулак, Ю. Й. Михайлович [та ін.]; за ред. О. О. Колесник. – К.: Національний інститут раку, 2016. – № 17. – 116 с.
3. Практическая онкогинекология: избранные лекции / А. Ф. Урмачеева, С. А. Тюлядин, В. М. Моисеенко [и др.]. – СПб.: ТОММ, 2008. – 400 с.
4. Microsatellite instability in Endometrial polyps / S. Salette Rios, V. Rosangela [et al.] // Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology. – 2010. – Vol. 153. – P. 193–197.
5. Soliman P. T. Endometrial cancer associated with defective DNA mismatch repair / P. T. Soliman, K. Lu // Obstetrics and Gynecology Clinics of North America. – 2007. – Vol. 34, № 4. – P. 701–715.
6. Clinical Challenges Associated with Universal Screening for Lynch Syndrome-Associated Endometrial Cancer / A. S. Bruegl, K. L. Ring, M. Daniels [et al.] // Cancer Prev. Res. – 2017. – № 10 (2). – P. 108–115.
7. Carcinoma of the lower uterine segment diagnosed with Lynch syndrome based on MSH6 germline mutation: A case report / M. Adachi, K. Banno, K. Masuda [et al.] // J. Obstet. Gynaecol. Res. – 2017. – № 43 (2). – P. 416–420.
8. Lax S. F. Pathology of Endometrial Carcinoma / S. F. Lax // Adv. Exp. Med. Biol. – 2017. – № 943. – P. 75–96.
9. Генетические аспекты рака эндометрия / В. А. Пушкарев, В. А. Кулавский, Т. В. Викторова [и др.] // Опухоли женской репродуктивной системы. – 2009. – № 1–2. – С. 72–75.
10. Double strand break repair components are frequent targets of microsatellite instability in endometrial cancer / C. Bilbao, R. Ramirez, G. Rodriguez [et al.] // Eur. J. of Cancer Prevention. – 2010. – Vol. 46, № 15. – P. 2821–2827.

**МИКРОСАТЕЛЛИТНАЯ НЕСТАБИЛЬНОСТЬ
И ОСОБЕННОСТИ РАКА ЭНДОМЕТРИЯ**

С. М. КАРТАШОВ, Е. М. ОЛЕШКО, Н. С. КУЧЕРИНА

Изучены особенности клинического течения рака эндометрия с учетом генетических и патоморфологических характеристик опухоли. Наличие микросателлитной нестабильности является частым нарушением у больных с эндометриодными формами, ее увеличение происходит в перименопаузе. Этот показатель может использоваться как прогностический фактор.

Ключевые слова: рак эндометрия, микросателлитная нестабильность, стадия, возраст, гистоструктура, безрецидивная выживаемость.

**MICROSATELLITE INSTABILITY
AND CHARACTERISTICS OF ENDOMETRIAL CANCER**

S. M. KARTASHOV, K. M. OLESHKO, N. S. KUCHERYNA

The features of the clinical course of endometrial cancer were investigated considering genetic and pathological characteristics of the tumor. The presence of microsatellite instability is a common disorder in patients with endometrioid forms; its increase occurs in perimenopause. This can be used as a prognostic factor.

Key words: endometrial cancer, microsatellite instability, stage, age, histostructure, relapse-free survival.

Надійшла 06.03.2017